

КЫСКАЧА МАЗМУНУ

Даярдаган	: Эльвира Сабаева
Багыты	: Тарых
Ишгин сыпаты	: Магистратура программасынын изилдөө иши
Беттердин саны	: XV+118
Илимий жетекчиси	: т.и.к., проф. Дөөлөтбек Сапаралиев

Кыргыздардын кокон мамлекетинин башкаруу системасындагы ролу (XVIII – XIX кк.)

XVIII-XIX кк. Орто Азиядагы түрк элдери менен бирге кыргыздар да, тарыхый татаал доорлорду башынан өткөргөн. XVIII кылымдын башталыш мезгилинде Кыргызстандын түшпүгү Ферганада Кокон хандыгы негизделген. Ошол кезде кыргыздардын коопсуздугуна коркунуч туудуруп, Кыргызстанда өз таасирин орнотууга аракеттенген Жунгар хандыгына, кийин Цин империясынын басып алуучулук саясатына каршы күрөшкөн. Жаңыдан түзүлгөн Кокон хандыгынын саясий турмушунда кыргыздар активдүү катышкан. Айрыкча, ферганалык, алайлык, анжиян, аксылык жана теңир-тоолук кыргыздар, өзбектер менен бирдикте бул мамлекеттин тарыхында зор ролдорду ойношкон.

Эмгегибиздин киришүү бөлүгүндө илимий изилдөөбүздүн актуалдуулугу менен максаттары жана милдеттери ачыкталып, диссертациянын структурасы жөнүндө маалыматтар берилет. Магистрдик ишибиздин «Теманын тарыхнаамасы жана булактык негизи» аталышындагы биринчи бөлүмүндө, темага байланыштуу басмадан чыкан илимий эмгектер менен колдонулган тарыхый булактар талданып, аларга анализ жүргүзүлдү.

Изилдөөбүздүн экинчи бөлүмүндө, XVIII-XIX кк. Кыргызстандын коомдук-саясий өнүгүш абалын ачып берүүгө аракеттенип, ошол мезгилдеги кыргыздардын жер аймагы, калкынын саны, мамлекеттик түзүлүшү жөнүндө маалыматтарды 1бердик. «Алтын Бешик» легендасынын Фергана мамлекетинин негизделишиндеги мааниси, жана анын админстративдик түзүлүшүн изилдедик.

Өткөн мезгилде советтик идеологиянын негизинде Кыргызстандын тарыхында чыгаан инсандарыбыздын ролу көмүскөдө калып келген. Эгемендүүлүктүн шартында, дал ошол XVIII-XIX кк. Кокон хандыгынын башкаруу системасындагы кыргыз инсандарынын ордун дааналап ачып берүүгө шарттар түзүлдү. Андыктан, «Кыргыздардын Кокон мамлекетинин башкаруу системасындагы ролу» аталыштагы үчүнчү бөлүмдө, Кокон хандыгынын саясий турмушуна активдүү катышкан кыргыз бийлери: Медет, Ажыбек, Алымбек, Нүзүп, Мусулманкул, Алымкул, Исхак Асан уулу (Полот хан) жана кыргыз айымдары: Курманжан

датка, Жаркын айым, Зинат, Калбүбү-мураб сыяктуу инсандардын саясий ишмердиги туурасында сөз кылабыз.

Корутундуда кыргыздардын Кокон хандыгындагы ролу тууралуу берилген маалыматтар боюнча жалпы жыйынтыктар чыгарылды.

Ачык сөздөр: кыргыз, Фергана мамлекети, коомдук-саясий өнүгүш, административдик түзүлүш.

ÖZ

Hazırlayan	: Elvira SABAYEVA
Anabilim Dalı	: Tarih
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: XV+118
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Döölötbek SAPARALIYEV

HOKAND HANLIĞININ İDARİ SİSTEMİNDEKİ KIRGIZLARIN RÖLÜ

(XVIII – XIX yy)

XVIII-XIX yüzyıllar diğer Orta Asya Türk halklarında olduğu gibi Kırgızlar için de zor dönemlerden biri olmuştur. Bu dönemde Kırgızlar Cungar Hanlığının, Tsın (Çin) imparatorluğunun saldırılarına uğrayarak, onlara karşı büyük mücaleler vermişlerdir. XVIII. yüzyıl başında Fergana vadisinde Hokand hanlığı kurulmuştur. Kırgızlar kurulan Hokand hanlığının siyasi olaylarına iştirak ederek hanlığın siyasi ve askeri yapısının şekillenmesinde mühim rol oynamışlardır. Dolayısıyla Hokand hanlığının sosyal ve siyasi tarihinde, Özbekler kadar Kırgızların da rölü büyüktür.

Tezimizin birinci bölümünde konuya bağlı kullanılan temel kaynakların üzerinde incelemeler yapıldı. Bunun yanında yapılan araştırma eserleri ve muhtelif ilmî çalışmalar doğrultusunda konu ele alındı.

Tezin ikinci bölümünde ise konunun daha iyi anlaşılabilmesi için XVIII.-XIX. yüzyıl Kırgızların sosyal ve siyasi hayatı, halkının nüfusu ve yaşadığı coğrafi sınırlar, idari yapısı, Hokand Hanlığının oluşumunda Kırgızların rölü ve “Altın Beşik” efsanesinin manası, Hokand hanlığının idari sistemi hakkında bilgiler verildi.

Üçüncü bölümde asıl konumuz olan Hokand Hanlığının idari sisteminde Kırgızların rölü meselesi geniş bir çerçevede ele alınmaya çalışıldı. Eskiden Sovyet ideolojisine ait tarihi kaynaklarda, Hokand hanlığının tarihinde mühim bir yeri olan Kırgızların rolleri göz ardı edilmiştir. Günümüz, bilim adamlarının araştırmalarında ise, XVIII.-XIX. yüzyıl Hokand hanlığının yönetim sistemindeki Kırgızların rölünün hayli büyük olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle Hokand devletinin siyasi hayatında önemli yeri olan Kırgız beyleri ve hanımların Medet, Ajıbek, Alımbek, Nüzüp, Alımkul, Musulmankul, Ishak Asan oğlu (Polot han), Kurmancan datka, Carkın ayın,

Zinat, Kalbübü-murab gibi insanların siyasi faaliyetleri incelenmiştir. Sonuç olarak Hokand hanlığının yönetim sisteminde Kırgızların roller etraflı bir şekilde incelenerek ortaya konmuştur.

Anahtar Sözcükler: kırgız, sosyal-siyasi gelişme, Hokand devleti, idari sistem.

АННОТАЦИЯ

Выполнил	: Эльвира Сабаева
Направление	: История
Диссертация	: Магистрская
Количество страниц	: XV+118
Научный руководитель	: т.и.к., проф. Дөөлөтбек Сапаралиев

Роль кыргызов в системе управления кокандского ханства (XVIII – XIX вв.)

XVIII-XIX вв. в истории кыргызов, как и для других народов Средней Азии, оказался трудным периодом. Народы Средней Азии вынуждены были вести борьбу против завоевательных походов со стороны Джунгарского ханства и Цинской империи. В начале XVIII столетия в южной части Кыргызстана, в Ферганской долине, устанавливается Кокандское государство. Кыргызы были в числе основателей Кокандского ханства и принимали активное участие в его общественно-политической жизни.

В первой главе диссертации под названием «Историография темы и основные источники» освещается использованная литература. Во второй главе диссертационной работы под названием «Общественно-политическое развитие Кыргызстана XVIII-XIX вв.», рассматривается территория, численность населения и система управления кыргызов в данный период. А также, освещается роль кыргызов в процессе основания Кокандского ханства, раскрывается значение легенды *Алтын бешик* и административная система Кокандского ханства. Как известно, в советский период, в следствие марксистско-ленинской идеологии, роль личностей кыргызского народа оставалась малоизученной. С обретением суверенитета, еще более углубились исследования в области политической истории кыргызов, жизни и деятельности исторических личностей.

В третьей главе диссертационной работы дается анализ роли кыргызских биев (Медет, Ажыбек, Алымбек, Нүзүп, Алымкул, Мусулманкул, Исхак Асан уулу (Полот хан), Курманджан датка, Жаркын айым, Калбүбү-мураб), которые активно принимали участие в общественно-политических событиях Кокандского государства.

Ключевые слова: кыргыз, общественно-политическое положение, Кокандское ханство, административная система.

ABSTRACT

Executor : Elvira SABAYEVA
Direction : History
Diploma Paper : Master Program
Pages : XV+118
Scientific Supervisor : Prof. Dr. Döölötbek SAPARALIYEV

THE ROLE KYRGYZS IN THE ADMINISTRATION SYSTEM OF THE HOKAND KHANATE (XVIII – XIX centuries.)

XVIII-XIX centuries for Kyrgyz people were difficult time. Because Kyrgyz people and other Turkic tribes struggled for state hood. They are defended their land from kalmuk-Cungar khanate, Chinese empire and Russians. And this time in the south Kyrgyzstan in Fergana Valley was based Hokand khanate. Kyrgyz people and biys crucial role in the power structure of the Hokand state, especially during political situation. Fergana Valley was inhabited by many Uzbek, Tacik Kipchak, Kyrgyz and other of the Turkic tribes. So the ethno-political and socio-economic condition was conducive for the development of the Hokand state. The kyrgyzs of the Fergana Valley considered the Hokand state as their own home-land. This made the Khans of south Kyrgyzstan play an active role in the politics of the Hokand state.

In the first chapter of magisterial work we research about main source and do analys. In the second chapter we research about social-political development of the kyrgyzs, also, their territory and population. The role kyrgyzs in the foundation of the Hokand khanate, meaning of the legend ‘Altun Beshik’. And administration structure of Hokand state.

In the third chapter placed researching about the roles and places of the kyrgyz people in the development of the Hokand state. Kyrgys biys and woman how: Alimbek, Ajibek, Medet, Alimkul, Musulmankul, Nuzup, Ishak Asan uulu (Polot han), Kurmancan datka, Carkinayim, Zinat, Kalbubumurab were played important role in the administration system of the Hokand khanate. But sovyet ideology established that the Hokand khanate was antipeople and the kyrgyz people were exploited by the state. However, we must remember that from ancient to modern times there wasnt any state in the wold which enjoyed all round prosperity. Similarly generations of Turkic people in the Fergana Valley saw the ups and downs of life. The kyrgyz along with other tribes participated in the victory and defeat of the Hokand state.

In 1991 y. when our republic gained sovereign status, eminent historians in their writings have shown the close connection between the kyrgyz people and the Hokand state.

Key words: kyrgyz, social-political development, Hokand khanate, administration system.